

ДО  
НАУЧНОТО ЖУРИ,  
Утвърдено със Заповед № -22-1439/21.07.2026 г.  
на ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“  
за присъждане на научната и образователна степен „доктор“  
професионално направление 3.6. Право - Гражданско и семейно право

## **РЕЦЕНЗИЯ**

от **д-р ТАНЯ НИКОЛОВА ЙОСИФОВА**

професор по Гражданско и семейно право в УНСС  
член на научното жури за публична защита на дисертационния труд на  
**Йордан Николаев Пангев**

**на тема „Неравноправни клаузи в договорите“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“  
по научната специалност „Гражданско и семейно право“

### **УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,**

#### **I. Биографични бележки**

Йордан Николаев Пангев е роден на 13 март 1993 г. Завършил е Езикова Гимназия „Иван Вазов“ в Пловдив с профил френски и руски език. През 2017 г. завършва специалност „Право“ в Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. От 2019 г. е адвокат. От септември 2022 г. е хоноруван асистент по Гражданско право в ЮФ на Пловдивския университет. Участвал е в Кръжока по гражданско и търговско право, както и в междууниверситетски състезания за решаване на казуси по гражданско и търговско право, провеждани в Бургас и Варна. Владее английски език, ползва руски и френски език. През 2021 г. е зачислен в редовна форма на обучение в докторска програма по Гражданско и Семейно право към катедра „Гражданскоправни науки“ на ПУ „Паисий Хилендарски“. Отчислен с право на защита със заповед № РД-22-562/26.02.2025 г. на ректора на Пловдивския университет. Научен ръководител на докторанта е доц. д-р Красимир Митев.

Съдържанието на дисертацията е в общ обем от 220 страници и е обособено във въведение, три глави, заключение и библиография. Направени са 876 бележки под линия. Приложен е списък с библиография с общо 186 цитирани източника на български и чужди езици. Дисертантът има три самостоятелни публикации по темата на дисертацията в специализирани научни издания:

1. Неравноправните клаузи и злоупотребата с право. – В: Сборник 70 години Закон за задълженията и договорите. Пловдив: Сиби, УИ „Паисий Хилендарски“, 2022;

2. Сравнителноправни бележки относно неравноправните клаузи. – В: Сборник с доклади от Научна конференция „Правото в XXI век – предизвикателства и перспективи“. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2023;

3. Предоставя ли потребителското право особена закрила на малолетните и непълнолетните потребители? – *Studia Iuris*, № 2, 2024.

Авторефератът отразява основните научни и научно-приложни приноси на дисертацията.

## **II. Оценка на научните и научно-практическите приноси на дисертационния труд**

Дисертационният труд е посветен на неравноправните клаузи в договорите – тема, която е актуална и дисертабилна, тъй като в българската правна доктрина липсва цялостно монографично изследване на материалноправните аспекти на неравноправните клаузи. Използвани са правно-догматичния, историческия, сравнителноправния и телеологическият метод на изследване. Дисертантът прави обстоен сравнителноправен анализ с германското и нидерландското право.

Дисертационният труд показва отлични познания на автора в материята на гражданското право. Стилът на автора е изчистен, използва точна терминология и плавен преход от един въпрос към друг.

**Глава първа е озаглавена „Същност на неравноправните клаузи“.** В нея дисертантът дефинира понятието „клауза“ в неговия материалноправен смисъл — като част от договорното съдържание, от която се поражда правни последици. Анализирани са понятието „неравноправна клауза“ като сложен юридически факт и подробно са разгледани белезите му - липса на индивидуално договаряне, нарушение на добросъвестността, значително неравновесие и наличие на вреда (ущърб) за потребителя. Специално внимание е отделено на теорията за автономия на волята и принципите на свобода на договаряне, *pacta sunt servanda* и относително действие на договорите, към които дисертантът аргументирано предлага добавянето на четвърти — принципа за договорната справедливост (в процедурен и материален аспект).

Дисертантът е разграничил неравноправните клаузи от сходни институти: злоупотреба с право, унищожяемост поради крайна нужда и явно неизгодни условия, изненадващи клаузи и нищожност поради противоречие с добрите нрави (чл. 26, ал. 1, предл. трето от ЗЗД).

**В глава втора „Видове неравноправни клаузи“** се разглежда методологията на формулиране на разпоредбите в закона. Дисертантът изследва комбинирането на общия неказуистичен подход (генералната клауза в чл. 143, ал. 1 от ЗЗП) с казуистичния подход (списъка по чл. 143, ал. 2 от ЗЗП). В труда подробно са класифицирани видовете списъци с неравноправни клаузи: „бели“ (с индикативна функция), „сиви“ (с въведена оборима презумпция) и „черни“ (с необорима презумпция). Анализирани са изменението на ЗЗП от 2019 г., което превръща българския списък в „черен“.

Определен научен интерес представлява предложеното от автора ново систематизиране на клаузите от чл. 143, ал. 2 от ЗЗП в шест самостоятелни групи:

1.Клаузи, свързани със сключването на договора (т. 10, 18, 19) – нарушаващи преддоговорното задължение за информираност.

2.Уговорки, касаещи изпълнението на договора – едностранно определяне на престацията от професионалиста.

3.Клаузи, свързани с неизпълнението – необосновано високи неустойки или ограничаване на права при неизпълнение.

4.Клаузи относно прекратяването или подновяването на договора – липса на реципрочност при прекратяване.

5.Уговорки, засягащи процесуални права – ограничаване правото на иск, арбитражни клаузи и разместване на доказателствената тежест.

6.Клаузи извън предходните групи – прехвърляне на права без съгласие.

Главата завършва с анализ на изключенията по чл. 144 от ЗЗП, при които необоримата презумпция не намира приложение.

**Глава трета е посветена на последиците от включване на неравноправни клаузи, тяхното релевиране и процесуални аспекти.** Тя има силно изразен практико-приложен характер и е насочена към способите за защита на потребителите. Основният акцент е поставен върху санкцията „нищожност“ на неравноправните клаузи (чл. 146, ал. 1 от ЗЗП) като въвеждане на европейското изискване клаузите „да не бъдат обвързващи“. Разгледана е спецификата на съдебния контрол, като е изследвано задължението на съда да спазва принципа *audi alteram partem*. Очертано е правото на потребителя свободно и информирано да потвърди (санира) порочната клауза съгласно практиката на СЕС.

Във връзка с частичната нищожност и попълването на празноти авторът анализира чл. 146, ал. 5 от ЗЗП и посочва разликата с общия режим по ЗЗД — при потребителските договори законодателят се дезинтересира от това дали страните биха сключили сделката без порочната клауза. Подробно е разгледана забраната на СЕС националният съд да заменя неравноправната клауза с диспозитивни норми, освен в изключителния случай на „особено неблагоприятни последици“ (напр. при договори за кредит, където нищожността на целия договор би изисквала незабавно връщане на главницата).

Разгледани са процесуални въпроси, като е изследвано служебното задължение на съда да следи за неравноправни клаузи (*ex officio*) съгласно чл. 7, ал. 3 от ГПК, включително спецификите в заповедното и изпълнителното производство. Разгледан е и 5-годишният давностен срок по чл. 110 от ЗЗД за връщане на даденото, като авторът анализира практиката на СЕС относно началния му момент.

### **Научни приноси на дисертационния труд**

Могат да се посочат следните основни научни приноси на дисертационния труд:

1.Обоснована е необходимостта уредбата на неравноправните клаузи да се изведе от ЗЗП и да се кодифицира в ЗЗД като общ институт на облигационното право.

2.Във връзка с изследването на неравноправните клаузи на потребителските договори е отделено специално внимание на правната

природа на общите условия на договора, тяхното действие и правна регламентация.

3. Аргументирана е необходимост да се прецизира легалната дефиниция на неравноправните клаузи. Направено е предложение за отпадане на изискването за „противоречие с добросъвестността“ от чл. 143, ал. 1 от ЗЗП, тъй като то се припокрива със „значителното неравновесие“.

4. Предлага се реципирането на фигурата на „разумния човек“ като обективен критерий за добросъвестност извън потребителското право.

5. Авторът анализира критично практиката на СЕС и предлага разрешения за нейното прецизиране, като например предлага се неравноправните клаузи, които могат да бъдат санирани от потребителя да се квалифицират като „висящо недействителни“, което би било в съответствие с формираната трайна практика на СЕС по тълкуването на Директива 93/13.

6. Направени са конкретни предложения *de lege ferenda*, свързани с изменения в ЗЗД, ЗЗП и ГПК.

### **III. Критични бележки и препоръки**

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени и някои критични забележки и препоръки.

**На първо място**, с оглед разглежданата проблематика и съдържанието на дисертационния труд по-удачно би било заглавието му да бъде „Неравноправни клаузи в потребителските договори“, доколкото именно те са предмет на разглеждане, а не изобщо неравноправните клаузи в договорите. В тази връзка следва да се анализира допълнително предложението на дисертанта уредбата на неравноправните клаузи в отношенията професионалист-потребител да бъде поместена в ЗЗД в материята непосредствено след тази за общите условия вместо в ЗЗП, тъй като имаме специална уредба на този вид отношения в специалния закон.

**На второ място**, дисертантът предлага *de lege ferenda* да се създаде разпоредба, според която общите условия не са обвързващи за потребителя, когато не са му предадени при сключването на договора. Аргументите за това предложение се черпят от масовото несъобразяване от страна на професионалистите, когато договорите се сключват по електронен път. Авторът посочва, че в големия брой от тези случаи потребителите просто отбелязват, че са се запознали с общите условия, без да получат подписан екземпляр. Подобно предложение поставя въпроса как ще се реализира на практика подобно разрешение и дали то не би предоставило прекомерна защита на потребителя, която би била несъвместима с бързината на търговския оборот.

**На трето място**, предложението на дисертанта за въвеждане на фигурата на „разумния човек“, която е характерна за англо-американското право, поставя въпроса доколко подобно предложение е съвместимо с традиционните български гражданскоправни институти.

Посочените критични бележки не намаляват ни най-малко научната стойност на дисертационния труд.

### **IV. Заключение**

В заключение изразявам положителната си оценка, че представеният за защита пред научно жури дисертационен труд на тема **„Неравноправни клаузи в договорите“** отговаря безусловно на изискванията на чл.6, ал.3 от Закона за развитието на академичния състав в Република България и на чл.27, ал.2 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за получаване на образователната и научна степен „доктор“, поради което предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Гражданско и семейно право“ на **Йордан Николаев Пангев**, редовен докторант в ЮФ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

София, 25.08.2026 г.

Рецензент:.....  
д-р Таня Йосифова  
професор по Гражданско и  
семейно право в УНСС